

STATSMINISTERN

Anförande vid Svenska
Försäkringsföreningens
100-årsjubileum i
Gamla Riksdagshuset
1975-02-27.

Med reservation för eventuella
ändringar.

De 100 år som förflutit sedan Svenska Försäkringsföreningen bildades är sannolikt de mest omvälvande i vårt lands historia. Inte ifråga om krig och erövringar. Vi har istället haft förmånen av en obruten fred under långt mer än 100 år. Inte heller ifråga om inre strider och konflikter, även om det under detta sekel funnits perioder, då umbäranden och intressemotsättningar hotat att bryta sönder samhället. Vad som kännetecknat utvecklingen är att människors villkor i grunden förändrats och förbättrats på ett sätt som saknar motsvarighet i vår tidigare historia.

Det kunde flertalet människor för hundra år sedan knappast ana. Sverige var ett fattigt jordbruksland, som inte kunde ge sina invånare en dräglig bärning. Deras produktiva krafter kunde inte tas till vara i den av jordbruket dominerade ekonomin. De svält, sökte sig mot städerna, emigrerade i växande skaror till det stora landet i väster.

Men det var vid denna tid som industrialiseringen bröt igenom. Den tekniska utvecklingen möjliggjorde en effektivare produktionsprocess som kunde sätta människor i arbete. Följden blev en väldig

tillväxt i de resurser som kunde skapas i samhället. Produktionsvärdet per invånare har, mätt i fast penningvärde, tolvdubblats sedan 1870. Nobelpristagaren Kusnets har visat att det är den snabbaste produktionsökningen i något land under denna tidsperiod.

För de enskilda människorna innebar den industriella omdaningen oerhörda påfrestningar. I de nya samhällena fortsatte nöden och fattigdomen. Många fick arbete, men det var otryggt och slet snabbt ut människorna. Eller, som en rapportör säger om förhållandena i Stockholm under 1800-talets senare del:

"Det stora flertalet har ofta en tillvaro, som inte lämnar rum för andra strävanden än att till varje pris - med uppoffrande av hemmets trevnad, familjelivets lugn och det uppväxande släktets hälsa - hålla vid liv de tusentals individer, vilka bilda, så att säga grundvalen i samtidens bräckliga samhällsbyggnad. Dessa arbetares svåraste olycka är den, att deras levnadsvillkor inte ger dem någon möjlighet att betrygga sin ålderdom, samt att den minsta tillfällighet - sjukdom, olycksfall, för många barn eller ett par månaders arbetslöshet - ofta är tillräcklig att bli den lilla sten som kommer den för tungt lastade vagnen att ohjälpligt stjälpas över ända."

I detta samhälle växte den moderna försäkringsrörelsen fram för att erbjuda enskilda och företag trygghet.

Nu var ju inte försäkringsrörelsen ny. Men före 1850-talet fanns i stort sett bara olika former av brandförsäkring. Den hade djupa rötter. Den s.k. brandstoden, som innebar att var och en var skyldig att hjälpa till och bygga upp det som brunnit ned, finns redan i den allmänna landslagen. På 1700-talet tillkom sjöförsäkringsbolagen och stadsbrandskassorna. Brandstoden avlöstes under 1700- och 1800-talen av de s.k. sockenhärads- och länsbolagen. De utvecklades under 1800-talet från att närmast ha varit offentliga organ till privata företag. De företag som idag dominerar bilden är de s.k. riksbolagen, som i stort sett tillkommit efter 1850. 1855 bildades det första svenska livförsäkringsbolaget. Därigenom förföll planer att i Sverige bilda ett statligt livförsäkringsbolag i linje med vad som skett i bl.a. Tyskland och Danmark.

Det var alltså de enskilda försäkringsföretagen som i vårt land införde de moderna försäkringsformerna. Uppgifterna var stora.

Näringslivets utveckling innebar ofta stora och ovissa satsningar. Det personliga ansvarstagandet

måste begränsas. Aktiebolagsformen var ett uttryck för detta. På samma sätt uppstod behov av att sprida andra risker i företagandet och här blev försäkringen ett nödvändigt inslag.

Men försäkringstanken syftar också till att möta mänskliga och sociala behov, att ge trygghet på ålderdomen, åt efterlevande och så vidare. Där kunde försäkringen ge trygghet i ett samhälle där ännu så länge inget annat än fattigvård erbjöds och det fanns många som häri såg lösningar på den tidens djupa sociala problem. Tanken på samhällets ansvar för människors trygghet hade ännu inte fått genomslag.

Men de nya uppgifterna och de djärva ambitionerna förutsatte att försäkringstagarna verkligen kunde lita på företagen. Det visade sig snart att försäkringsrörelsens goda föresatser hotade att korrumpas av mindre nogräknade företag.

I branschens allmänna uppsving följde en rad bolag som arbetade på lösa ekonomiska grunder. Åtskilliga bolag gick omkull och ställde sina försäkringstagare utan den påräknade tryggheten, men med kännbara förluster.

I en motion till riksdagens andra kammare år 1895 beskrevs läget så här:

"För att få en bild av den moderna försäkringsverksamheten i vårt land behöver man knappast mera än att kasta en blick i någon av våra dagliga tidningar med dess spaltlånga annonser rörande försäkringsbolag som bjuder allmänheten den mest svindlande mångfald av lockande förespeglningar. Äro alla dessa förespeglningar sanna? Däröfver kan i regel allmänheten inte döma ... Den stora allmänheten saknar oftast alla betingelser att skilja agnarna från vetet ... Det är alltså den stora, i dylika avseenden jämförelsevis obildade och okritiska massan, som är ena parten gentemot ett kanhända vacklande och föga solitt, men med filantropiska och vetenskapliga fraser omkring sig slående bolag som är andra parten. Vilken av dessa två parter som därvid skall dra det kortaste strået, är lätt att förutse."

Motionen mynnade ut i ett krav på "att den stora allmänheten genom statens försorg erhåller så stor trygghet som möjligt rörande den viktiga kulturangelägenhet, som kallas försäkring."

Det intressanta är att kraven på samhällsingripande restes från branschen själv. Man anförde en ideologisk motivering. I den nu nämnda motionen framhölls att "staten äger att ingripa i den enskilda friheten, här ett bolags frihet, för att förebygga oförrätt mot andra och där kan och bör med full rätt staten tillse att sådana handlingar undvikas som skadar andras intressen".

Detta krav på samhällsingripande låg i branschens eget intresse. Förtroendet för försäkringsföretagen fick inte rubbas om verksamheten skulle kunna utvecklas. Man måste slå vakt om försäkringsväsendets sociala mål; för dem som arbetade långsiktigt och målmedvetet var en samhällskontroll inte ett hinder utan ett stöd.

Dessa framstötningar ledde småningom till försäkringslagen och till försäkringsinspektionen. Därmed lades grunden för ett gott samarbete mellan försäkringsbranschen och samhället. Försäkringsbranschen har lojalt följt de av samhället uppställda reglerna. Det har gagnat försäkringsväsendet i vårt land. Det har också Svenska Försäkringsföreningens verksamhet gjort. Den har under årens lopp lagt ner ett imponerande arbete på upplysningsverksamhet, utbildning av försäkringstjänstemän. Den har främjat debatt och idéer genom talrika föreläsningar och överläggningar. Dess arbete har i hög grad präglats av en strävan att verka för en sund och ändamålsenlig utveckling av försäkringsväsendet i vårt land.

Lagstiftningen har under åren vidgats och moderniserats och bygger numera i huvudsak på 1948 års försäkringsrörelselag, bl.a. översedd 1961. Nämnas bör också lagstiftningen om försäkringsavtal. Syftet är alltså att skydda försäkringstagarens intressen, ~~att~~ förhindra att försäkringar

ges på ekonomiskt lösa grunder och att utöva vinstkontroll. Efterlevnaden av lagstiftningen kontrolleras av försäkringsinspektionen.

Bevakningen av försäkringstagarnas intressen sker enligt sex principer, som säkert är väl kända för denna sakkunniga församling, men som jag ändå i korthet vill understryka.

För det första: Enligt soliditetsprincipen skall garantier skapas för att bolagen vid varje tidpunkt skall vara i stånd att fullgöra sina förpliktelser enligt ingångna avtal. Detta är den princip som gällt ända sedan 1904.

För det andra: Premierna skall enligt skälighetsprincipen vara så avvägda att de står i ett rimligt förhållande till de förmåner som försäkringen ger. Denna princip tillkom 1948 och berör bl.a. bolagens förvaltningskostnader. Det skedde mot bakgrund av en diskussion där man pekade på höga administrationskostnader.

För det tredje så tillämpas en behovsprincip. Den innebär att det fordras koncession av regeringen för att få bedriva försäkringsrörelse. Regeringen skall därvid inte bara ta hänsyn till om bolaget formellt kan godtas utan därutöver också från allmän synpunkt pröva om bolaget behövs och även annars är ägnat att främja en sund ut-

veckling av försäkringsväsendet. Denna bestämmelse tillkom mot bakgrund av en ökande tendens till nyetablering under krigsåren.

För det fjärde gäller en princip om inflytande för försäkringstagarna. I de ömsesidiga försäkringsbolagen är försäkringstagarna delägare och har därigenom inflytande på bolagets skötsel. I försäkringsaktiebolagen skall minst en styrelseledamot ha till uppgift att vaka över försäkringstagarnas intressen. Denna representation i försäkringsaktiebolagen infördes 1950. Den kan ses som en föregångare till den lagstiftning som offentliga styrelseledamöter som sedan några år gäller affärsbanker samt vissa aktiebolag och stiftelser.

För det femte gäller att försäkringsföretagen inte får driva annan rörelse än försäkringsrörelse. Den regeln skall ses i samband med soliditetskravet. Den noggranna kontroll som samhället utövar över försäkringsrörelsen kan lätt urholkas om bolaget jämsides härmed också är engagerat i annan verksamhet. Undantag kan beviljas om rörelsen ifråga kan anses direkt främja försäkringstagarnas intressen och har ett naturligt samband med försäkringsverksamheten.

För det sjätte gäller enligt separationsprincipen att livförsäkringsrörelse och annat slag av försäkringsrörelse inte får drivas av samma företag.

Den snabba förändringen av samhället har gradvis lett till förändringar på många punkter i relationerna mellan samhället och försäkringsföretagen.

Utvecklingen under de senaste hundra åren präglas inte bara av en väldig produktionstillväxt i industrialiseringens spår. Den präglas också av arbetet att vidga välfärden, att bygga ut tryggheten, att öppna vägar och möjligheter som tidigare var stängda för stora grupper, att åstadkomma en social utjämning och en rättvis fördelning av samhällets resurser. De krav på trygghet som försäkringsrörelsen byggdes upp på har blivit en hela samhällets angelägenhet.

Försäkringarna har alltmer blivit folkförsäkringar och socialförsäkringar. På den vägen har vi byggt upp en trygghet vid sjukdom, för yrkesskador och vid arbetslöshet, för ålderdomen och för familjerna.

Detta har i växande utsträckning skett i samhällets regi. Motiven är flera. Vill man verkligen nå ut till alla medborgare, måste den sociala rättigheten lagfästas. En försäkring som skall gälla alla eller mycket stora grupper av medborgare anordnas enklare och effektivare av en samlad organisation.

Sett i ett utvecklingsperspektiv framträder en annan aspekt med särskild styrka. Socialförsäkringssystemet har en utjämnande verkan mellan olika grupper. Grundtanken är att de som tjänar mest, har förmånen att få vara friska, har en trygg anställning skall solidariskt vara med och stödja dem som är lågavlönade, sjuka eller arbetslösa.

Häri ligger också förklaringen till varför den enskilda försäkringen aldrig kunde få den avgörande betydelsen för att lösa de djupa sociala problemen, som man en gång föreställde sig. För detta krävdes en demokratisering och maktförskjutning i samhället. I kraft härav kunde levnadsvillkoren utjämnas och en trygghet för det stora folkflertalet byggas upp.

Under vissa perioder har denna strävan till att bygga ut socialförsäkringarna lett till en intensiv debatt mellan samhällets företrädare och försäkringsföretagen. Detta var alldeles särskilt fallet när vi övergick från att via socialpolitiken garantera en grundtrygghet till att börja tillämpa den s.k. inkomstbortfallsprincipen. Man kände på många håll inom försäkringsbranschen ett principiellt motstånd mot ett så starkt engagemang från samhällets sida. Man menade att samhället borde garantera grundtryggheten. Vad som

därutöver var borde den enskilde kunna klara på egen hand eller via kollektivavtal. På sina håll fruktade man väl också att en så utbyggd socialförsäkring skulle allvarligt skada försäkringsverksamheten.

Jag minns att jag vid tiden för striden om ATP hade livliga diskussioner med företrädare för försäkringsbranschen, där jag med viss intensitet hävdade att ett genomförande av ATP alls icke behövde skada försäkringsbranschen. Det kunde tvärtom bli så att människor med utgångspunkt från den större trygghet som tjänstepensioneringen gav kunde känna ett större intresse för kompletteringar och påbyggnader som passade de individuella kraven och där försäkringsföretagen var väl ägnade att erbjuda en service. Det är inte i ett slags efterklokhetens stoltserande som jag nu kan konstatera, att vi i stort sett har haft rätt. Jag nämner det snarast som ett beröm åt försäkringsbranschen för att den snabbt anpassat sig till den nya situationen och visat en utomordentlig förmåga till innovationer för att tillgodose människornas önskemål.

Nu har ju samhällets reformatoriska verksamhet på försäkringsområdet alls icke avstannat. Vi har den erfarenheten att varje trygghetsreform lett till krav på att gå vidare och ytterligare

fördjupa tryggheten. Därför handlar det politiska arbetet alltså i hög grad om social trygghet. Vi har nyligen genomfört betydande pensionsreformer. Vi skall vid årets riksdag ta ställning till frågan om en mera rörlig pensionsålder. Yrkesskadeförsäringen får en genomgripande översyn.

På samma sätt kommer säkert efterfrågan att växa på försäkringsbolagens tjänster. Jag tror säkert att den branschföreträdare har rätt som säger så här: "Ju längre standardutvecklingen fortgår, desto större valfrihet får den enskilde, sedan de grundläggande behoven tillfredsställts ... Och samtidigt växer möjligheterna för de enskilda att planera sina ekonomiska frågor, inklusive försäkringsfrågorna".

I denna utveckling möts samhället och försäkringsbranschen på nya områden.

Under 70-talet har samhällets konsumentpolitik kraftigt byggts ut. Den har bland annat till uppgift att förbättra hushållens möjligheter att överblicka vad som bjuds på marknaden och jämföra priser, kvalitet och användbarhet. En viktig del gäller försäkringsskyddet. Konsumentverket har därför i uppgift att

arbete med konsumentinformation om försäkringar. Inom den allmänna reklamationsnämnden har också upprättats en avdelning för försäkringsfrågor, dit allmänheten kan vända sig med klagomål. Därigenom kan vi sägas ha fått också ett individuellt konsumentskydd, som syftar till att komplettera och förstärka försäkringstagarnas ställning utöver vad som sedan länge gällt på försäkringsområdet.

Generaldirektör Ag kommer säkert att mera utförligt ta upp dessa frågor. Det ter sig för mig som ett område där seriösa företag bör ha ett konstruktivt intresse av samverkan med samhället.

På en annan punkt har samhället och försäkringsbolagen kommit att mötas i växande utsträckning under senare tid.

Försäkringens uppgift är att ersätta en inträffad skada. Kan man förebygga skador, kan premierna hållas nere. Det gagnar båda parter. Samhället har precis samma intresse. För samhället innebär trafikskador t.ex. oerhörda kostnader i form av sjukhusvård, rehabilitering, förlorad arbetstid osv. En beräkning som nyligen gjorts uppskattar årskostnaderna för vård och produktionsbortfall för väg- och trafikolyckorna till ca en och en halv miljard kronor. Då kan man ändå inte mäta de tragedier som en trafikolycka ofta innebär för den enskilde och hans omgivning.

Samma samband möter när det gäller ^{den} brottsförebyggande verksamheten, ett förbättrat hälsotillstånd i nationen osv. Kostnaderna för samhället och påfrestningarna för enskilda människor blir stora.

På hela detta vida fält har försäkringsföretagen gjort konstruktiva och samhällsnyttiga insatser. Från min tid som kommunikationsminister minns jag kampanjer för nykterhet i trafik, för bilbälten, mot mörkerolyckor, för en barnsäker trafikmiljö m.m. Ofta har dessa kampanjer genomförts i samverkan med de stora folkrörelserna och därigenom kunnat få en stor genomslagskraft.

Flera försäkringsbolag har numera bilverkstäder eller bilreparationsskolor. Där har man också fått upplysningar om hur olika bildetaljer medfört skador. En sådan kunskap är värdefull för bilbranschen när de har att utveckla sina produkter.

Försäkringsbolagen har vidare lagt ner stor energi på forskning, information och propaganda i hälsoförebyggande syfte. Kampanjer har bedrivits om motionens och kostens betydelse för hälsan. Det stämmer väl överens med det vidgade intresse för friskvård i syfte att förebygga sjukvård som i dag gör sig alltmer gällande. Jag minns en kampanj i början av 60-talet på temat: "Människan, maskinen, miljön och motionen". Den syftade till att genom lokala åtgärder skapa god arbetsmiljö och bättre hälsa och förebådade de senaste årens intensiva intresse för miljöproblemen.

På en rad områden ger försäkringsbolagen stöd till forskning och studier av olika slag. I flera fall har på den vägen viktiga problem tagits upp och en opinionsbildning satts igång.

Detta var bara exempel från ett vitt fält. I dessa insatser klargörs särskilt tydligt försäkringsrörelsens sociala uppgifter och möjligheter.

Perspektiven vidgas och behovet av viktiga samhällsförändringar får en konkret belysning.

Debatten om försäkringar kan lätt bli teknisk och obegriplig för den oinvigde. Men i grunden är det ofta fråga om en social debatt, där försäkringsrörelsen orienterar sina arbetsuppgifter efter samhällsförändringens krav.

Låt mig som min övertygelse hävda, att det på detta område där det gäller att förebygga skador och i vid mening att stimulera till hälsa bör kunna finnas goda möjligheter att ytterligare fördjupa och vidga en konstruktiv samverkan mellan försäkringsföretagen, samhället och folkrorelserna.

All försäkring är en form av sparande, och försäkringsbolagen förfogar över betydande kapitaltillgångar. Det gör att försäkringsbolagen spelar en betydelsefull roll på kapitalmarknaden. De förvaltade 1973 ca 41 miljarder kronor. Det innebär en fördubbling på tio år.

Bland annat som ett led i soliditetsbevakningen gäller särskilda regler för livförsäkringsbolagens placeringar. 9/10-delar av den s.k. livförsäkringsfonden får endast placeras i vissa typer av obligationer och inteckningslån. För närvarande ses

reglerna över av kapitalmarknadsutredningen, vars betänkande inte kommer att dröja alltför länge. Från branschens sida önskar man få friare händer för att kunna göra placeringar som bättre skyddar realvärdet av fonderna. Kapitalmarknadsutredningen skall göra översynen från utgångspunkt i kraven på trygghet för försäkringstagarna och på god avkastning och likviditet.

Av den totala kreditgivningen på cirka 30 miljarder kronor 1973 beräknades cirka 4 miljarder ske från enskilda försäkringsföretag. Försäkringsbolagen placerar främst sina medel inom näringslivet och bostadssektorn.

Inom ramen för samhällets kreditpolitik har Riksbanken alltsedan 1950-talet - genom rekommendationer eller överenskommelser - gett riktlinjer för försäkringsbolagens placeringar till förmån för statens och bostadsbyggandets kreditbehov. Denna aktivitet från Riksbankens sida har varit nödvändig för att rygga grundläggande välfärds- mål, bland annat på bostadsområdet. Jag vill som någonting klart positivt understryka försäkringsbolagens medverkan i denna strävan.

Vilka ytterligare problem kan man då skönja i förhållandet mellan samhället och försäkringsföretagen?

Försäkringsbranschen har genomgått en omfattande strukturförändring. När Svenska Försäkringsföreningen bildades deltog 5 brandförsäkringsanstalter, 6 sjöförsäkringsbolag och 4 egentliga livförsäkringsbolag. Under lång tid ökade antalet bolag. 1948 fanns 1400 försäkringsbolag, inbegripet riksbolag, läns-, härad- och sockenbolag och brand- och sjöförsäkringsbolag. Tio år senare var antalet ner i 1100. Efter ytterligare omkring 15 år är vi nu nere i cirka 700 bolag.

Det kan tyckas vara en betydande spridning. Men i själva verket har koncentrationen nått långt i branschen. De tre största bolagen svarar för närmare 80 procent av de totala premieinkomsterna. I fråga om de förvaltade tillgångarna är koncentrationen ännu större. Jag har inte kunnat undgå att uppmärksamma att en av branschens egna företrädare hävdar, att branschen präglas av s.k. oligopol. Det finns säkert goda skäl ur effektivitetssynpunkt för denna strukturförändring. Och den har ju också godkänts av vederbörande myndigheter.

Det har också spelat en mycket avgörande roll att det inom branschen funnits ett starkt kooperativt inslag. Men någonstans finns det naturligtvis en punkt, där en strukturförändring leder

till en monopolisering som undergräver motiven för . . . enskild försäkringsrörelse. Det är föga mening med att söka uppsätta någon viss bestämd gräns. Men det är hederligt att uppsätta ett varningstecken.

En motsvarande strukturförändring har ägt rum på bankväsendets område, och det har på sina håll väckt betänkligheter. Skulle dessutom försäkringsbranschen på ett mycket påtagligt sätt komma under bankinflytande, skulle det uppstå en privat maktkoncentration på kapitalmarknaden inför vilken jag har svårt att föreställa mig att samhället skulle förhålla sig passivt. Det är en gammal tradition inom försäkringsväsendet att slå vakt om sin självständighet. Jag har dessbättre intrycket av att denna tradition är levande även i dagens samhälle. Men också på denna punkt har jag i uppriktighetens namn velat uppsätta ett varningstecken.

Jag har tagit upp några områden där samhället och försäkringsbranschen möts. Samhällsförändringen kommer att gå vidare. Nya uppgifter och problem kommer att möta, de inbördes relationerna att förändras.

Inför sitt 100-årsjubileum har Svenska Försäkringsföreningen låtit utreda sin egen framtid. Många

uppgifter har efter hand fått en annan lösning i olika branschorgan. Därför vill man nu framför allt bli ett forum för en debatt om försäkringarnas roll i samhället. Det är att i hög grad återknyta till föreningens traditioner och jag är övertygad om att detta symposium kommer att ge många värdefulla uppslag och synpunkter.

Den uppgift som Försäkringsföreningen förelagt sig kommer säkert att engagera många och den kommer också i fortsättningen att visa sig vara av stort värde för branschen, för försäkringsstagarna och församhället.

Låt mig till slut få framföra en hälsning och en välgångsönskan från regeringen till Svenska Försäkringsföreningen.